

Kalenderblad

Oktober 2007 til januar 2008

Særudstillinger

- Til 28. oktober   *Næstved Byvåben i Helligåndshuset*
- Til 28. oktober   *Reistrup – keramik m.m., Boderne*
- Til 2. december   *Industribygninger i Næstved, Helligåndshuset*
- Fra nu   *Justitsvæsen og Rettergang, de første elementer, Helligåndshuset*

Marked

17. oktober   *Høstmarked i Museumshaven*

Medlemsaften

23. oktober   *en aften i særudstillingen om Reistrup med Peder Rasmussen og Palle Birk Hansen tirsdag aften i Boderne kl. 19.30*

Foredrag

På sporet af industrisamfundet:

1. november   *Caspar Jørgensen: Danske Industrilandskaber foredrag i Boderne kl. 19.30*
8. november   *Thomas Lyngby: Industrien i Kunsten foredrag i Boderne kl. 19.30*
15. november   *Marie Bach: Kanal, krudt og kulturmiljø – Frederiksværk foredrag i Boderne kl. 19.30*
22. november   *Keld Dalsgaard Larsen: Maglemølle Papirfabrik foredrag i Boderne kl. 19.30*

Marked

8. til 23. dec.   *Kunsthåndværkermarked i Helligåndshuset*

Udstilling

- Januar   *Arne L. Hansen: Værker fra Kähler, i Boderne*

Herluf Trolle og Birgitte Gøyes bibliotek

v. Susanne Outzen

Renæssancen og ikke mindst reformationen fik stor indflydelse på det litterære liv i hele Europa, og bogproduktionen voksede stærkt fra slutningen af 1400-årene på grund af opfindelsen af bogtrykket. Dermed fik flere også mulighed for at erhverve bøger, og der opstod rundt om i Europa flere store privatbiblioteker. Denne tendens kan ligeledes følges i Danmark, hvor flere samlinger nød europæisk ry. Desværre er de fleste

af 1500-årenes talrige større og mindre privatbiblioteker allerede tidligt spredt for alle vinde eller gået tabt på grund af krig, brand, slid og skødesløshed. Det er derfor kun et ganske lille antal danske privatbiblioteker fra denne tid, man har et reelt kendskab til. Dertil kommer, at kun få biblioteker – selv i europæisk henseende – har været genstand for mere omfattende undersøgelser og publicering.

Næstved Museum bidrog sammen med Herlufsholm til det nationale temaår Renæssance 2006 med en udstilling af Herluf Trolle og Birgitte Gøyes bibliotek, og i den forbindelse blev årets Liv og Levn dedikeret til en artikel om bogsamlingen samt et katalog over alle bøgerne. Samtidig opstod tanken om at udgive en monografi om Herluf Trolle og Birgitte Gøyes bogsamling, der som noget helt unikt endnu befinder sig på det sted, hvor parret boede og hvortil de tilegnede deres bogsamling. Næstved Museum har desværre ikke selv overskud og ressourcer til at udgive en større publikation om Herluf Trolle og Birgitte Gøyes bibliotek. Cand. mag. Susanne Outzen, som stod for udstillingen og artiklen til Liv og Levn, har derfor søgt talrige fonde om midler til arbejdet med udgivelsen. Efter godt et år med ansøgninger og manuskriptskriv-

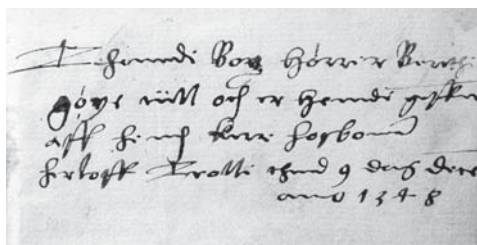
ning er det lykkedes at skaffe de sidste midler, og bogen er planlagt til at kunne afsluttes her i løbet af vinteren.

Bogen om Herluf Trolle og Birgitte Gøyes bibliotek kommer til at indeholde en række artikler skrevet af Susanne Outzen, men også af boghistoriker Karsten Christensen og teolog Ingrid Marten Monsen. Efter en introduktion om renæssancen og reformationstiden fortælles indgående om bogsamlingens historie samt om det litterære og illustrative indhold samt om bogbindene og bogspænderne. Bogbindene er interessante, ikke blot fordi de er utrolig smukke, men også fordi de giver os ny viden om københavnske bogbinderes virke fra midten af 1500-årene. Bogspænderne er i flere tilfælde meget smukke og veludførte og bringer ligeledes ny viden om bogspænder i renæssancen. Bogen afsluttes med et omfattende bibliografisk katalog, hvori blandt andet indgår bøger, der tidligere har tilhørt

Herluf Trolle og Birgitte Gøye, men som ikke længere findes på Herlufsholm.

Det har vist sig, at bøgerne efter devisen "vis mig din bogsamling, og jeg skal sige dig, hvem du er" afslører en hel del om Herluf Trolle og Birgitte Gøye. Ikke blot giver bøgerne os ny viden om parrets åndelige og faglige interesser, men også de mange anmærkninger, som parret har gjort i bøgerne, kan fortælle om blandt andet personer i deres omgangskreds, omstændigheder omkring gavegivning og mere personlige ting, som ikke tidligere har været studeret.

Bogen om Herluf Trolle og Birgitte Gøyes bibliotek vil derfor ikke kun henvende sig til 'bognorder', men også til dem, der gerne vil vide mere om renæssancen og endnu en interessant side af de to fantastiske spændende personligheder, som Herluf Trolle og Birgitte Gøye jo i høj grad var.

„Thenne bog hører Berthe gøye tiil och er henne giffue aff hennes kerre hosbonnd herloff Trolle thend 9 dag dech anno 1548.”

Herluf Trolle og Birgitte Gøyes våbener sammen med Birgitte Gøyes valgsprog.

Skeletter

- i Helligåndshuset

Der foregår noget meget spændende i Gavlstuen i disse uger! Der bygges og planlægges, brainstormes og debatteres. De gode gamle fuglekongeskiver er kørt på magasin, og to store, flade, lagdelte glasmontrer er rykket ind.

Deres indhold er opsigtsvækkende - og gruopvækkende. De rummer skeletterne fra fem mennesker, deriblandt en kvinde. Alle halshuggede og kulet ned engang i middelalderen. De døde ligger som de blev smidt ned i rakkerkulen dengang for længe siden. De blev fundet i 1980erne under en udgravning i haven til den gamle Amtmandsgård. Siden har de været på Panum Institutet, hvor antropologerne kunne fortælle en hel del om alder, levevis og den voldsomme død. I forlængelse af beretningen om dette rettersted i Næstved udstilles også byens bøddelsværd og bøddeløkser samt halsjern og fodlænker fra fængslet i det gamle rådhus.

Et særligt formidlingsmateriale vil blive tilrettelagt for børn. Museet søgte og modtog kr. 40.000 fra BG Bank i Næstveds Fond til dette formål. Det luner og glæder - og giver nye muligheder for målrettet formidling til vore yngste brugere. Formidlingsmaterialet tager fat i nogle af de skæbner, der knytter sig til byens retssystem. Hør blandt andet sagen om Niels Stuby og Dorette, som kun bødlen skulle skille ad! En rigtig Bonnie & Clyde-fortælling fra 1602!

Udstillingen er under opbygning

Æbler

- på høstmarked i Museumshaven

Det er jo en tradition. Onsdagen i børnenes efterårsferie er helliget Næstved Museums hyggelige høstmarked. I år er temaet: æbler. Æblemøsteri, æbler i æbleskiver bagt på brændekomfur, æbler skrællet på maskine og hængt til tørre på en snor, æbler stegt på bål. Æbler i alverdens kager, som kan købes i selskab med kaffe på vores æblecafé, som drives af en håndfuld af museets frivillige, æbler, æbler, æbler!

Der er naturligvis også plads til vore trofaste medvirkende og deres boder: honning, træskærerier, kniplinger, uldvarer, vikingesmykker og blomsterkranse.

200-året for Københavns bombardement markeres også på vores marked. Mød to soldater, som fortæller om krigen og fremviser både kanon og flintemusket. Musketten skydes af et par gange i løbet af dagen. Hør damen i empirekjolen fortælle om, hvordan bombardementet vakte genklang i vores by med "Træskoslaget".

Vel mødt i Museumshaven onsdag den 17. oktober kl. 10-15 ved Helligåndshuset, Ringstedgade 4.

Særudstillinger

v. Palle Birk Hansen

Lige nu kan man se ikke mindre end tre særudstillinger i Næstved Museum!

Alle tre særudstillinger vises til slutningen af oktober, således også i efterårsferien. Sidste dag for Industribygninger og Reistrup er søndag 28. oktober, medens Byvåben er åben til søndag 25. november.

Næstveds byvåben – mellem kloster og konge

- fra byvåben til kommunevåben – logo med kulturhistorie

Udstillingen åbnede i foråret, men blev helt aktuel igen i september på grund af et indlæg i avisen Sjællandske. Problemet for indlægsskriveren var, at kommunens logo står ved udfaldsvejene fra byen Næstved med ønsket ”På gensyn”, men logoet dækker jo hele kommunen og burde derfor ikke optræde med denne tekst før man forlader kommunen. En repræsentant for kommunen oplyste, at der er alt for mange udfaldsveje fra kommunen til, at det kan lade sig gøre at sætte tilsvarende skilte ved kommunegrænsen, og at de fleste nok ved, hvad det egentlig handler om! Ved at studere den lille særudstilling får man styr på, hvorfor dette besynderlige problem kan opstå. Problemet skulle nemlig ødelægge glæden ved, at vi i Næstved har et af de ældste by- og dermed kommunevåbner i landet! Kom selv og få syn for sagn i denne kildne sag!

Udstillingen om Næstveds kommunevåben vises i Kirkesalen i Helligåndshuset frem til søndag den 29. november og kan beses tirsdag til søndag kl. 10-14.

Industrialismens bygninger i Næstved

Den 8. september var det Bygningskulturens Dag i Danmark, og Næstved Museum åbnede en lille lokal særudstilling om industrialismens bygninger i Næstved fra ca. 1840 og frem. Mange af industribygningerne er for længst forsvundet igen, medens andre har overlevet i gadebilledet. Nogle står uanvendte, nogle forfalder, andre er genbrugt med stor succes til andre formål end det oprindelige. Hvis ikke vi skal miste samtlige bygværker, som fortæller om industrialismens epoke i Næstved, så er det på høje tid at overveje hvilke bygninger, der bør bevares som monumenter for den tid.

Udstillingen er resultat af et samarbejde mellem en gruppe arkitekter i Næstved og Næstved Museum.

Udstillingen rummer et spot på Bryggeriet Fønix, et lokalt industriforetagende, som var i funktion fra 1891 frem til 1954, og som nu efter 50 års stilstand forsøges genoplivet i andre lokaler og med nye brygtyper. Fugl Fønix er jo en myte, der handler om genopstandelse!

Udstillingen i Helligåndshuset kan ses frem til søndag den 28. oktober fra tirsdag til søndag kl. 10-14.

Karl Hansen Reistrup – keramik m.m.

En af Næstveds store sønner er kunstneren og designeren Karl Hansen Reistrup (1863-1929). Reistrup kom til Næstved i 1888 for at arbejde hos Kähler, hvor han som kunstnerisk leder satte sit markante præg på Kählers keramik frem til begyndelsen af 1900-årene. Sideløbende blev han dybt involveret i udsmykningen af mange nye bygværker over hele landet i et tæt samarbejde med arkitekter, først og fremmest Hack Kampmann i Århus. Resultatet er fremtrædende bygninger som Århus Teater, Århus Postkontor, Hotel Royal, Statsbiblioteket (Erhvervsarkivet) og Marselisborg. I København har Reistrup lavet udsmykningsopgaver i Københavns Rådhus, på Glyptoteket og på bryggeriet Carlsberg.

Udstillingen er skabt af Vejen Kunstmuseum med konsulentbistand fra forfatteren og Reistrup-specialisten Peder Rasmussen. I Næstved-udgaven har Palle Birk ansvaret for redigeringen og tekstningen.

Se den særskilte omtale af vor medlemsaften i udstillingen side 12.

Udstillingen i Boderne er åben indtil den 28. oktober og kan ses tirsdag til søndag kl. 10-14.

Arkæologi

v. Birgitte Borby

På arkæologiens arbejdsmark har der været stor travlhed henover sommeren og her i starten af efteråret. På grund af stor aktivitet i bygge- og anlægsbranchen har museet mange forundersøgelser af arealer som led i byggemodningen af disse. Dette gælder både for private og offentlige bygherrer, som ifølge Museumsloven og egen betaling har mulighed for at få forundersøgt områderne, før gravemaskinerne tager over og forvandler agermark til nye beboelseskvarterer, bygger nye veje, lægger rørledninger o.l. I flere tilfælde har disse forundersøgelser resulteret i egentlige udgravninger, som har givet spændende resultater. Flere andre foregår netop nu sideløbende. Mange udgravningshold er i gang på én gang, hvilket giver store logistiske udfordringer. Mange flere lokaliteter afventer forundersøgelser henover efteråret og vinteren 2007.

Sct. Peders Kirkegård, Næstved

En lidt speciel opgave henover sensommeren har været overvågning af genudgravningen til fjernvarmerenovering på Sct. Peders Kirkeplads mellem kirken og Boderne i Næstved. Fjernvarmerørene fra slutningen af 1960'erne skulle renoveres, og museet forudså derfor, at genopgravningen af rørene ville berøre flere af kirkegårdens begravelser. Der fremkom netop 10 begravelser tilhørende Sct. Peders Kirkes nedlagte kirkegård. Kirke-

gården var i funktion fra før 1135 indtil 1820'erne. Der blev hjemtaget et større antal løse knogler samt 10 skeletter, hvoraf et skelet efterfølgende skal analyseres antropologisk. Begravelserne er dateret på grundlag af gravenes placering og fundmateriale i gravene til slutningen af 1600-årene samt 1700-årene. Der var gravgods tilstede i form af kysespænde, hårnåle, ligklædenåle, håndbuket af metal, kistehåndtag o.l. ligesom en kiste indeholdt et lig liggende på læsket kalk. Kalken blev ofte anvendt, når en person var død af en smitsom sygdom.

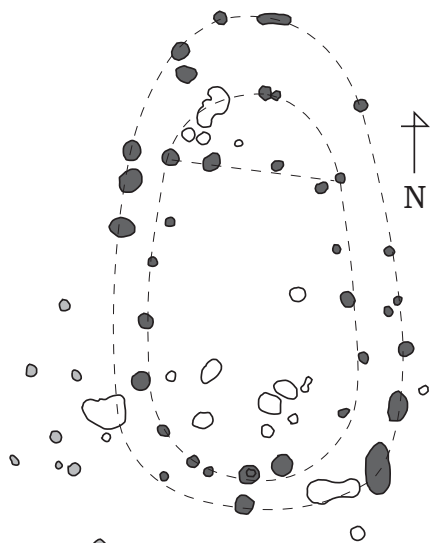

Grav på et lag af læsket kalk. Set fra fodenden i øst. Foto: Sabina Lønsskov.

Middelaldergård i Vallensved

Ved Vallensved nordvest for Næstved fandtes i forbindelse med privat byggeomodning få hundrede meter fra den middelalderlige kirke spor af en middelalderlig gård fra ca. 1000-1200-årene. Gårdhuset er formentlig af Hejninge-type, opkaldt efter en gårdtomt fundet i Hejninge, Vestsjælland. Huset var af højremskonstruktion, dvs. med dobbelte sæt tagbærende stolper. Huset var ca. 6 m bredt og ca. 12, måske 18 m langt, orienteret nord-syd. Gårdhuset er sandsynligvis opført på omtrent samme sted i flere omgange. I stolpehuller og omkringliggende gruber er fundet daterende keramik, bl.a. Østersøkeramik, der vidner om bopladsaktivitet fra omkring 1000-1200-årene. Den middelalderlige gård er en af de første, der er undersøgt i sin helhed indenfor museets arbejdsområde, og den giver vigtig information om landsbyens opståen og alder.

Stolpespor fra hus. De med mørkegråt udfyldte er fra et hus med højremskonstruktion. De lysegrå kan være fra hegn el. lign.

Jernalderboplads ved Jeshøjgård

Det store, kuperede, byggemodnede lokalplansområde ved Jeshøjgård blev systematisk prøvegravet i efteråret og vinteren 2006. I 7 tilfælde udvalgte områder til udvidede undersøgelser; 5 syntes at være boplads fra ældre jernalder(?), ligesom der på 2 områder sås større samlinger af kogestensgruber, i alt over 400 anlæg. De udvalgte områder ved Jeshøjgård er netop nu ved at blive undersøgt nærmere, og museet håber bl.a. at få klarlagt, om den nærliggende grav ved Maglebjerg fra yngre romertid (omtalt i Nyt fra NÆM 65) kan være samtidig med boplads spor her ved Jeshøjgård. To lerkar, hensat som offerkar i anlæg, kan dog dateres til ældre romertid, ca. 0. Området er desværre plaget af kraftige pløjspor og tyndt pløjelag, hvorfor anlæggene er truede. Således er den historiske ligvej fra Øverup til Vridsløse totalt bortpløjet hér. Der er fra oldtiden samlet spor efter aktiviteter på arealet

Pernille Rohde Sloth og Kim Christoffersen på feltet. Foto: Anine Madvig Struer

gennem ca. 1000 år, fra grove flintredskaber fra bronzealder (yngre bronzealder?, ca. 1000-500 f. 0) til bopladsspor fra ældre jernalder, ca. 0. De nærmere undersøgelser forventes at kunne kaste mere lys over jernalderbosættelsernes karakter i området. Først nu er disse begyndt at dukke op for alvor i museets arbejdsområde i takt med de store byggemodninger, som muligvis undersøger af store arealer.

Østlig omfartsvej ved Næstved

Museet har også i disse dage påbegyndt de omfattende prøveundersøgelser forud for den kommende omfartsvej øst for Næstved. En gravmaskine trækker en lang søgegrøft langs vejtracéets midte over en strækning på ca. 13 km! Undersøgelsen byder på store logistiske udfordringer, idet vi skal over mange lodsejeres jorder, over landeveje, jernbaner og gennem agerland og skov. Museet har et godt samarbejde med kommunens afdeling for Vej og Trafik, der har forberedt lodsejerne på vor færden i landskabet. Desuden har museets entreprenør et godt lokalkendskab, der forhåbentlig kan bringe os sikkert gennem de mange kilometer!

På hjemmesiden www.naestvedveje.dk kan man se, hvor omfartsvejen forventes at blive placeret. Museet foretager i første omgang undersøgelser af hele det nord-sydgående tracé (ØH). Det forventes, at der dukker adskillige lokaliteter op, som skal underkastes en nærmere undersøgelse.

Enggården ved Holsted Allé/Ringstedgade, Næstved

Langs Ringstedgade fra rundkørslen ved Holsted Allé har museet forud for offentligt byggeri i august foretaget forundersøgelser, som har resulteret i afrømning af ca. 7000 m² muldjord. Der er fremkommet

adskillige hundrede anlæg, som synes at være spor efter aktivitet i yngre stenalder og bronzealder, ca. 4500 og ca. 500 f. 0. Velbevarede potteskår fra ca. 4000 f. 0 viser, at her færdedes nogle af de første generationer bønder på arealerne langs Susåen. Fundet fra den tidlige bondestenalder er et af de første, som museet har haft lejlighed til at undersøge. Et aflangt anlæg fyldt med sten, potteskår og sodet fyld kan måske være en grav. Omkring anlægget ses endvidere flere stolpehuller, som kan være spor efter en overbygning over graven, en form for dødehus. I andre anlæg er fundet keramik og brændte knogler, som sandsynligvis stammer fra kremerede begravelser fra ca. 500 f. 0. Undersøgelserne ved Enggården er endnu ikke afsluttet, og meget kan endnu dukke frem.

Grav fra yngre stenalder. Enggården ved Holsted Allé. Foto: Lisbeth Gernager

FOREDRAG PÅ SPORET AF INDUSTRISAMFUNDET

Når man står midt i en tidsepoke, kan det være svært at reagere aktivt på de store ændringer, der ofte sker lige rundt omkring os. Store industrianlæg jævnes måske med jorden; havne forvandles til boligområder, og meget andet kan ske. Faktisk er det kulturarven, der på denne måde pludselig kan være borte.

I en række foredrag vil vi opleve industrikulturen fra forskellige indfaldsvinkler.

Foredragene holdes i BODERNE, Sct. Peders Kirkeplads, Næstved

Torsdag d. 1. november kl. 19.30 DANSKE INDUSTRILANDSKABER

v. specialkonsulent Caspar Jørgensen, Kulturarvsstyrelsen

I disse år forgår der en voldsom omstilling i det danske samfund. Fabrikker som Mølle og landet ændres efter norges mening fra et industrisamfund til et service- og netværkssamfund. Dette var Kulturarvsstyrelsens begrundelse for i 2002 at vælge industrisamfundets kulturarv til sit første satsningsområde. Styrelsen har udpeget landets 25 vigtigste industriminder fra perioden 1840-1970 - med hjælp fra museer og en række andre eksperter. Målet er at vise de eksempler, der bedst kan fortælle om de vigtige forandringer, industrien har gennemgået i de nævnte 130 år.

I foredraget præsenteres satsningsområdet, hvorefter overvejelserne omkring udvælgelsen bringes til diskussion.

Torsdag d. 8. november kl. 19.30 INDUSTRIEN I KUNSTEN

v. museumsinspektør Thomas Lyngby, Frederiksborgmuseet

I årene 1903-04 malede P.S. Krøyer en hyldest til den moderne industrielle tidsalder. Med den da nyindviede maskinhal på Østre Elektricitetsværk og dens kolossale dampmaskiner som scene udførte han et gruppeportræt af en række af tidens fremmeste industrifolk og ingeniører. Maleriet hænger på Frederiksborgmuseet.

Med udgangspunkt i Krøyers billede vil foredraget omhandle, hvorledes industrien har været brugt som motiv i dansk malerkunst.

Torsdag d. 15. november kl. 19.30
KANAL, KRUDT OG KULTURMILJØ

v. museumsinspektør Marie Bach, Frederiksværk

Kanalen og vandkraften var fra begyndelsen selve livsnerven i den industrielle virksomhed i Frederiksværk. Anlæggelsen af et krudtværk indgik som en kontraktlig forpligtelse over for kongen, og værket skulle være i stand til at forsyne hær og flåde med materiel og ammunition. I dag er det et enestående kulturmiljø, som det er vigtigt at værne om. Paralleller trækkes til Næstved med Susåen og Maglemølle Papirfabrik.

Torsdag d. 22. november kl. 19.30
MAGLEMØLLE PAPIRFABRIK 1872-1993

v. museumsinspektør Keld Dalsgaard Larsen, Silkeborg

Næstved har gennem ca. 120 år været en papirindustriel by med papirfabrikkerne Maglemølle Papirfabrik (ca. 1872-1971) og Ny Maglemølle Papirfabrik (1938-1993). Man talte om, at der var to slags mennesker i Næstved: Almindelige mennesker og så papirarbejderne!

Aftenens foredragsholder har gennem mange år udforsket den danske papirindustri og vil i sit lysbilledforedrag fortælle om Næstveds papirindustrielle epoke og Maglemølle Papirfabrikkernes placering i den danske papirindustri.

Entré pr. foredrag kr. 70,-

Tilmelding til Næstved Museum tlf. 5577 0811 / post@naestved-museum.dk

Foredragene tilbydes af Næstved Museum og LOF Næstved i samarbejde

Karl Hansen Reistrup – keramik m.m.

Medlemsaften i udstillingen tirsdag 23. oktober kl. 19.30.

Vi inviterer hermed Næstved Museumsforenings medlemmer med eventuelle gæster til en aften på falderebet i udstillingen. Vi har overtalt pottemageren, forfatteren og Reistrup-specialisten Peder Rasmussen til at deltage i denne aften, så vi får mulighed for at gå i dybden omkring de enkelte værker i udstillingen. Men vi glemmer heller ikke de store linier i eventyret om Reistrup og keramikken m.m.